

۱۳۰۱/۰۵/۰۹
۱۳۰۱/۰۵/۰۹
بررسی و مطالعه مهره های فریت عصر آهن I و II

پیه غربی فلات ایران

مژگان رستمی

دکتر رضا رستمی

سرشناسه	: رستمی، مژگان، ۱۳۶۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی و مطالعه مهره‌های فریت عصر آهن I و II نیمه غربی فلات ایران/ مژگان رستمی، رضا رضالو.
مشخصات نشر	: تهران: کتاب سبز، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۴ ص:، مصور، نمودار.
شابک	: 978-600-6409-42-9
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: عصر آهن -- ایران موضوع : Iron age -- Iran موضوع : مهرها -- ایران
موضوع	: Iran -- Beads موضوع: زیورها -- ایران موضوع : Jewelry -- Iran
موضوع	: گورها و گورستان‌ها -- ایران موضوع : Cemeteries -- Iran
موضوع	: حفاری‌ها (باستان‌شناسی) -- ایران
موضوع	: Iran -- Excavations (Archaeology)
موضوع	: فلات ایران -- آثار تاریخی
موضوع	: Iranian Plateau -- Antiquities*
شناسه افزه	: رضالو، رضا، ۱۳۵۵ -
رده بندی کنگره	: ۱۲۹۶ ۹۵۰/۳۲ GNV۸۰
رده بندی دیویی	: ۹۰۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۱/۰۳۹۱۷

بررسی و مطالعه مهره های فریت عصر آهن I و II نیمه غربی فلات ایران

نویسندگان: مژگان رستمی / دکتر رضا رضالو

ناشر: کتاب سبز، تهران، ۶۶۴۲۲۶۲۲

چاپ و صحافی: واحد چاپ کتاب سبز

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: نخست ۱۳۹۶

طراحی جلد: واحد طراحی کتاب سبز

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۰۹-۴۲-۹

ج	فهرست اشکال
د	فهرست نقشه
۱	پیشگفتار
۲	فصل اول: مروری بر عصر آهن
۲	ادوار عصر آهن
۴	شاخصه های فرهنگی عصر آهن
۱۱	تغییر سنت تدفین عصر آهن
۱۶	تغییر سنت معماری عصر آهن
۲۲	فلزگری زیورات در عصر آهن
۲۴	فصل دوم: زیورات و مهره های فریت عصر آهن
۲۴	بیشینه استفاده از زیورات
۳۲	ساختار فریت
۳۲	تعاریف فریت در فرهنگ لغت

۳۳	ساختار تشکیل دهنده فریت
۳۴	تاریخچه استفاده از ومهره های فریت
۳۵	گونه شناسی فریت ها بر اساس تعدادی از رنگها
۳۷	گونه شناسی فریت ها بر اساس شکل
۳۹	نتایج آنالیز مهره های محوطه های زاگرس مرکزی
	تجزیه و تحلیل داده ها ۴۱
۴۶	فصل سوم: موقعیت جغرافیایی مطالعات محوطه های نیمه غربی فلات ایران در عصر آهن
۴۶	شمال غرب
۴۸	گوی تپه
۵۰	تپه حسنلو
۵۵	هفتوان تپه
۵۸	دین خواه تپه
۶۱	گورستان خانقاه گیلوان
۶۳	گورستان خرم آباد مشکین شهر
۶۷	شمال ایران

۷۰	تپه مارلیک
۸۷	شمال مرکزی
۸۹	قبرستان قیطریه
۹۲	قبرستان خورویین
۹۴	انواع مهره ها و گردن بندهای فلات مرکزی
۹۶	زاگرس مرکزی
۱۰۰	گورستان ملامچه
۱۱۳	گورستان زاگرس
۱۱۶	گورستان کول تاریکه
۱۲۲	فصل چهارم: بررسی و تحلیل
۱۳۳	منابع و مأخذ

پیشگفتار:

عصر آهن در ایران دوره ای بسیار پیچیده است که علی رغم اینکه مطالعات گسترده ای در حوزه های شمال غرب، شمال و فلات مرکزی در ارتباط با معماری، الگوهای اقتصادی و معیشتی و به ویژه سفال این دوره صورت گرفته است. هنوز هم شناخت کلی و قطعی این فرهنگ میسر نشده، و براینکه این فرهنگ یک فرهنگ بومی و منطقه‌ای است. با حاصل مهاجرت اقوامی بیگانه به ایران بوده و اینکه اگر مهاجرتی صورت گرفته، اینجا به چه صورت بوده است. بحث های بنیادی وجود دارد. یکی از مهم ترین داده های منسجم باستان شناسی که بین اطلاعات را در رابطه با جنبه های معنوی فرهنگ ها در اختیار می دهد. شکل قبور و شیوه های تدفین به شدت تحت تاثیر باورهای دینی مردمان است. در طول عصر آهن (۱۴۵۰ - ۵۵۰) مردمان ساکن در فلات ایران ردگار خود را در مکان ویژه ای که قبرستان نامیده می شد، سنت های تدفین در این عصر تحت تاثیر اعتقادات مذهبی مردمان بوده، که اعتقاد به دنیای پس از مرگ مهم ترین آنهاست. به همین منظور در اکثریت مصق قبو این دوران برای تامین حیات و اسپین، غذا و ما یحتاج زندگی روزمره را با جسد دفن می کردند. به طور کلی می توان گفت که اشیاء داخل قبور تا حدودی بازتاب کننده نسبی وضعیت مادی و اقتصادی متوفی و جوامع مرتبط است. زیورآلاتی همانند گردن بندها و آویزها که از مهره های مختلف، ساخته شده اند و بیشتر آنها از قبور زنان و در برخی موارد از قبور مردان، بدست آمده است، در مطالعات باستانشناسی اهمیت زیادی دارد. این اشیاء تزئینی از قدیم الایام مورد توجه اقوام مختلف از ادوار پیش از تاریخ بوده که استفاده از آنها تا به امروز متداول بوده است. پس این مهره ها از عقیق، خمیرشیشه، گچ، سنگ شیشه، سنگ معمولی، صدف، استخوان، بدل چینی و غیره... می باشد. میزان و حجم مهره های تزئینی قرار داده شده در درون گورها می تواند نشان از پایگاه اجتماعی افراد در زمان حیات بوده باشد.

فصل اول: مروری بر عصر آهن

ادوار عصر آهن:

در روند مطالعه تکاملی جوامع پیش از تاریخ و تاریخی و برای طبقه بندی و تبیین مراحل پیشرفت آن، باستان شناسان برای هر دوره فرهنگی که متضمن پیشرفت تکنیکی در استفاده از مواد بوده، نام خاصی را نهاده اند که به نحوی در ارتباط با روند تکاملی جوامع قرار دارد. بر همین اساس دوره تکاملی زندگی انسان را به دو دوره کلی عصر سنگ و عصر فلز تقسیم بندی نموده، و سپس هر کدام از این دوره ها را به بخش های کوچکتری تفسیر نموده اند. در این تقسیم بندی عصر فلز به سه دوره مس، برنز، و آهن مشخص گردیده است. هر کدام از این اسامی بیان کننده یکی از جنبه های برجسته تکنیکی آن دوره بشمار می آید.

عصر آهن در این تقسیم بندی معرف دوره ای است که تحولات مهم فرهنگی، سیاسی، نظامی و اقتصادی در منطقه صورت گرفته است. کمترین آن ها استفاده از کانسنگ آهن برای تولید فلز آهن بود. این دوره یکی از مراحل حساس در ایران است که مقطع زمانی از ۵۰۰-۱۵۰۰ ق.م را در بر می گیرد و خود به سه فاز جداگانه :

عصر آهن I ۱۵۰۰-۱۲۰۰ ق.م

عصر آهن II ۱۲۰۰-۸۰۰ ق.م

عصر آهن III ۸۰۰-۵۵۰ ق.م تقسیم بندی می شود.

اخیرا لوین عصر آهن IV را که شامل دوره تاریخی هخامنشی و اوایل پارت می باشد، به این تقسیم بندی اضافه کرده است.

گاهنگاری عصر آهن بر اساس ۷۲ نمونه آزمایش کربن ۱۴ از طبقات لایه نگاری شده I, II, III, IV, V, VI, VII, IVC و حسنلو، طبقه III دینخواه و طبقات همزمان با حسنلو در زیویه و عقرب تعیین شده است. اساس طبقه بندی عصر آهن و تقسیم بندی داخلی آن براساس تغییرات بالای و گونه شناسی سفال های این دوران تهیه حسنلو است. در این طبقه بندی سفال های حسنلو، سیلک، زیویه، گیان، خوروین، زندان سلیمان، پاسارگاد با یکدیگر مقایسه شده اند. همچنان که ذکر گردید عصر آهن، دوره ای را شامل می شود که تحولات بزرگ در سطح جهان به وقوع پیوست و روند پیشرفت جوامع سیری بر شتاب گرفت. در این دوره است که امپراطوری های بزرگ پا به عرصه وجود می گذارند، ارتش های منظم و مجهز پا می گیرند، دولت های قدیمی مضمحل می گردند و دولت های جوان جای آن را می گیرند. ارتباطات تجاری، سیاسی و فرهنگی در سطح وسیعی گسترش می یابد ثروت دولت قدرتمند فزونی می گیرد و این خود اشتیاق جهان گشایان را برای کسب منابع

ثروت بیشتر و تصرف مناطق دیگر، به جهانگیری و جهان داری وا می دارد. قدرت فرمانروایان بزرگ جای خدایان افسانه ای را می گیرد و تمرکز قدرت از معابد به کاخ ها منتقل می شود. پیشرفت در ساخت ارا به ها و استفاده گسترده از اسب، ارتباطات حمل و نقل را سرعت بیشتری می بخشد و جوامع را بهم نزدیک می سازد بالاخره نقل و انتقالات قومی از دیگر تحولات این دوره است. (ملازاده، ۱۳۷۳: ۷۸)

شاخصه های فرهنگ عصر آهن ایران:

با پایان یافتن دوره مفرغ و شروع عصر آهن از نظر فرهنگی، مرحله جدیدی در ایران شروع شد که ساختارهای فرهنگ مادی و معنوی مردم ساکن ایران را دگرگون ساخت که می توان از آن به عنوان مرحله آخر تاریخی در بیشتر مناطق ایران (به استثنای جنوب ایران) و پیش درآمد فرهنگ ها مادی و هخامنشی (دوره تاریخی) یاد کرد. منشا و عوامل موثر در گسترش تغییرات به وجود آمده در این دوره کاملاً معلوم نیست (طلایی، ۱۳۷۴، ۳۰). واندنبرگ برای متمایز کردن عصر آهن از دوره پیش از آن و بر اساس یافته های به دست آمده از گورستان ها، برای عصر آهن پنج ویژگی را ملاک تشخیص این دوره قرار می دهد: ۱- در این دوره دیگر مرده ها در زیر کف فضاهای مسکونی دفن نشده اند، در نزدیکی استقرارگاه، گورستان های واقعی ایجاد شد و تدفین افرادی در گورستان خارج از محوطه مسکونی جای تدفین دسته جمعی در فضاهای مسکونی را گرفت و بعدها این استقرارگاه ها به مراکز

جمعیتی دارای حصار و بارو تبدیل شد. ۲- در گورهای این دوره به غیر از خورون، ساختار کلان سنگی (مگالیتیک) یا آرامگاه سنگی ظاهر شد. ۳- بخش بزرگی از مجموعه اشیای تدفینی ظروف سفالی بود که با سفال های دوره قبل کاملاً تفاوت دارد. ظروف جدید بر خلاف ظروف قبل از خود، منقوش نبوده بلکه دارای سطحی ساده به رنگ خاکستری- سیاه بود و ظروف لوله دار مشخصه سفال این دوره است.

۴- در گورها به غیر از سفال، تعداد زیادی اشیای فلزی قرار می دادند که ابتدایی ترین و بیشترین این فلزات از مفرغ بوده است. ۵- مشخصه دیگر عصر آهن، ظهور سبک جانورنگاری است که ظروف خود که بیشتر در گروه لوازم خانگی است به شکل اندام و یا جزییات بدن جانوران می ساختند. واندنبرگ علت تمام این تغییرات را ورود قومی جدید به فلات ایران می داند.

(Vanden berghe, ۱۹۶۶: ۴۱-۴۲; Muscarella, ۱۹۶۶: ۵۲-۵۳)

در مورد شیوه های تدفین در عصر آهن II، بصورت گزارش از محوطه های کاوش شده این دوره، از حفاری محوطه های زیر به دست آمده است: قبرستان های لرستان مانند کتل گل گل، ورکبود و تپه گوران که توسط واندنبرگ حفاری شدند.

(Vanden berghe, ۱۹۷۳: ۱۷- ۲۸; Thrane, ۱۹۹۹; Haerinck & Overlaet, ۲۰۰۴, vol.XXVII)